

Toekomst voor de tapuit

Voortgangsverslag 2020

Mede dankzij de steun van de Provincie Drenthe kan de tapuit rekenen op extra bescherming. Door vijf jaar lang nesten te beschermen, bestaand leefgebied in stand te houden en nieuwe leefgebieden te creëren, geven we deze bedreigde soort de kans in aantal toe te nemen. Graag doen we verslag van het eerste projectjaar, 2020.

Wat was ook alweer het plan?

'Toekomst voor de tapuit' is een vijfjarige samenwerking tussen Vogelbescherming Nederland, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, It Fryske Gea en Het Drentse Landschap, mede gefinancierd door de Provincie Drenthe, de Provincie Friesland en het Jaap van Duijn Vogelfonds.

Doel van het project is het bestaande leefgebied van de tapuit uit te breiden en het aantal tapuiten te laten toenemen. Concreet streven we naar (her)vestiging van de tapuit in minimaal twee gebieden buiten het Aekingerzand een groei tot minimaal 70 broedparen in de hele regio

Het vijfjarenplan omvat vijf essentiële onderdelen.

- **Beheeradvies:** de vijf mogelijke uitbreidingsgebieden waren al geschikt voor de tapuit, maar er is nog ruimte voor kleine verbeteringen. Daarom wordt per gebied een advies opgesteld.
- **Nestgelegenheid:** omdat er niet overal voldoende natuurlijke nestholtes zijn (mede door de lage konijnenstand), bieden we de vogels kunstmatige nestgelegenheid. Tapuiten maken hier graag gebruik van.
- **Nestbescherming:** een voorlopig essentiële noodmaatregel. Om de nesten te beschermen tegen de vos wordt gaas aangebracht rond de nestingang zodra een broedgeval wordt vastgesteld.
- **Monitoring:** door het gebruik van kleurringen kunnen we de populatieomvang goed monitoren en belangrijke informatie achterhalen over overleving en broedsucces van de tapuit.
- **Voorlichting:** bezoekers zijn zich vaak niet bewust van de vogels die op de heide broeden. Voorlichting is van groot belang om verstoring of vernieling van de nesten te voorkomen.

Hieronder lichten we deze onderdelen nader toe. Maar we beginnen met het voornaamste: hoe ging het met de tapuit in 2020? Was het een succesvol broedseizoen?

Broedseizoen 2020

In vele opzichten was 2020 een bijzonder jaar. Voor de tapuiten van het Drents-Friese Wold gold dit eveneens. Predatie, droogte en overbegrazing boden de nodige uitdagingen. Daarbij was de recreatiedruk dit jaar ongekend hoog. Dankzij alle inspanningen werd 2020 uiteindelijk toch een jaar met een redelijk goed broedsucces.

Aantallen en broedresultaten

In 2020 werden 51 vrouwtjestapuiten en 63 mannetjes vastgesteld op het Aekingerzand. Daarnaast waren er enkele territoriale mannetjes aanwezig in gebieden buiten het Aekingerzand, waarmee het totaal op 67 individuele mannetjes in de regio komt.

In 2019 waren er 43 vrouwtjes en 62 mannetjes, de populatie heeft dus opnieuw een mooie groei laten zien. Gezien de goede broedresultaten van 2019 was dit ook wel verwacht.

In totaal zijn 248 jongen uitgevlogen, waarvan 212 uit een eerste en 36 uit een tweede broedsel. Dit aantal is bijna gelijk aan het aantal uitgevlogen jongen in het voorgaande jaar. Aangezien het aantal vrouwtjes in 2020 groter was, was het gemiddelde aantal uitgevlogen jongen per vrouwtje in 2020 dus relatief laag. Waar in recente jaren vaak wel 5,5 of meer jongen per vrouwtje uitvlogen, lag dat nu op 4,9. Dit werd vermoedelijk veroorzaakt door het verlies van enkele vrouwtjestapuiten tijdens het broedseizoen, een relatief groot aantal verlaten nesten en enkele nestverliezen door predatie.

*Jonge tapuiten in een nestholte
in een omgevallen boom.*

Droogte

Net als in 2018 en 2019 was ook het voorjaar van 2020 erg droog. Niet alleen de heide, grassen en kruiden verdorden, zelfs kleinere loofbomen hadden het zichtbaar zwaar en verloren hun blad.

Solitaire loofbomen en heesters zijn voor de broedvogels van het Aekingerzand van groot belang omdat er veel insecten in leven. Een eik in de buurt van een nest staat garant voor een constante aanvoer van rupsen. Gelukkig viel er later in het seizoen meer regen en konden de bomen en struiken zich redelijk herstellen.

Begrazing

Al jaren wordt jaarrond begrazing door schapen in het Aekingerzand ingezet als beheermaatregel om het gebied niet te laten dichtgroeien. Mits het aantal schapen niet te groot is, heeft deze maatregel een positief effect op de kwaliteit van het broed- en foerageergebied van de tapuit.

Nu werd echter vastgesteld dat het aantal schapen in combinatie met de droogte leidde tot een te hoge begrazingsdruk. Er bleef simpelweg te weinig vegetatie over. Half mei zijn de schapen daarom uit het gebied verwijderd.

Het gebied was kaal en dor, en de voedselsituatie voor de tapuiten liet daardoor aanvankelijk te wensen over. Veel tapuitenvrouwtjes wachtten lang met de eileg. Toch was de conditie van de jongen uiteindelijk niet slecht. Na wat regenval herstelde het gebied zich goed. Er verschenen weer groene kruiden en bloemen, en ook zaailingen van lijsterbes en jeneverbes grepen hun kans.

De komende jaren zal geprobeerd worden een betere balans te vinden door begrazing flexibel toe te passen en niet meer standaard jaarrond. Vermoedelijk zal dit ook voor de konijnen gunstig uitpakken, omdat er meer voedsel voor hen overblijft.

Predatie

De predatiedruk was behoorlijk hoog in 2020. Normaal gesproken leveren de schapen in het gebied voedsel op (nageboortes, dode lammeren en ooiën), wat de vossen dit jaar moesten missen. Zelfs twee met gaas beschermde nesten werden door een vos leeggegeten. De broedende vrouwtjes van deze nesten wisten wel te ontsnappen.

Vijf andere vrouwtjes waren minder gelukkig. Drie werden gepakt door een vos tijdens het broeden, één door een kleine marterachtige en één door een sperwer buiten het nest. Tegen de vos worden de nesten in principe beschermd met gaas, maar deze nesten werden leeggehaald nog voor ze gelokaliseerd en beschermd waren. Daarnaast zijn nog twee vrouwtjes direct na aankomst in het gebied verdwenen. Mogelijk waren zij te zeer verzwakt door de lange trektocht.

In totaal zijn dus zeven van de 51 vrouwtjestapuiten tijdens het broedseizoen verdwenen (14%). Dit is aan de hoge kant vergeleken met voorgaande jaren, maar nog altijd beduidend minder dan de situatie voordat nestbescherming werd toegepast.

*Droogte in het Aekingerzand, 20 mei 2020.
De loofbomen verliezen hun blad.*

Beheeradvies

Wanneer de populatie in het Aekingerzand verder groeit, is de hoop is dat tapuiten zich in omliggende gebieden zullen vestigen. Een onderdeel van het project is daarom om enkele veelbelovende gebieden in Drenthe en Friesland nog geschikter te maken voor de tapuit. Dit betreft de gebieden Dellebuursterheide, Schaopedobbe, Dwingelderveld, Doldersummerveld en de Stoevert.

In 2020 werden vier mannetjes vastgesteld die buiten het Aekingerzand een territorium bezetten. Twee mannetjes zaten op de Ganzepoel, beide in 2019 geboren op het Aekingerzand. Eén had al vlot een nestkast volgebouwd met nestmateriaal, maar helaas liet geen vrouwtje zich overhalen. Ook op het Doldersummerveld had een mannetje uit 2019 zich gevestigd. Het mannetje dat vorig jaar op het Dwingelderveld zat – als nestjong geringd op het Aekingerzand in 2018 – bleek op die plek teruggekeerd. Helaas zijn alle vier de mannetjes ongepaard gebleven.

Voor elk uitbreidingsgebied zal een advies worden gegeven om de inrichting en het beheer nog beter af te stemmen op de tapuit. Hier wordt nog aan gewerkt, de adviezen zullen in januari 2021 worden afgerond.

Nestgelegenheid

Een ander projectonderdeel is het creëren van nestgelegenheid. Om de verspreiding over de uitbreidingsgebieden te vergemakkelijken en nestgelegenheid niet het knelpunt te laten zijn, zijn in elk van de vijf gebieden alvast enkele kunstmatige nestholen gemaakt. In het Aekingerzand wordt veel gebruik gemaakt van dergelijke nestholen.

Nestbescherming

Het beschermen van de nesten is een cruciaal onderdeel van het project. Dit jaar konden veruit de meeste nesten op tijd met gaas worden beschermd tegen roofdieren.

Met gaas beschermde nestholte van tapuiten, 15 juli 2020. Het gebied is weer aardig groen geworden na de aanvankelijke droogte.

Monitoring

Dit jaar konden 212 van de 248 jongen worden voorzien van kleurringen. Zoals ieder jaar waren enkele nesten niet te bereiken doordat het gevaar van instorting te groot was. Verder besloot de onderzoeker vier nesten die aan drukke wandel- of fietspaden lagen niet te ringen omdat er al zoveel verstoring plaatsvond door recreatie. Als de jongen volgend jaar als adult terugkeren, zal gepoogd worden ze alsnog te vangen en te kleurringen.

Als onderdeel van het monitoringsprogramma werden de aantallen volwassen mannetjes en vrouwtjes geteld, het aantal eieren en aantal uitgevlogen jongen per nest, en de vogels die sneuvelden door predatie of andere oorzaken.

Voorlichting

Het aantal recreanten in het Aekingerzand was ongekend groot in 2020. Door de beperkingen die van kracht waren rondom covid-19 zochten velen ontspanning en plezier in natuurgebieden. Helaas ging dit gepaard met massaal overtreden van de regels. Men liep buiten de paden, overal werd gepicknickt en wc-papier waaide door het gebied.

Onderzoeker Stef Waasdorp had er zijn handen aan vol om mensen aan te spreken die door het broedgebied liepen, hun kledje naast een nestholte hadden uitgespreid of hun hond hadden meegenomen. Kinderen klommen op takkenbulten waar tapuitennesten in zaten en er werd zelfs door een groep gejudood boven op een nestheuvel.

In de middag reed Stef voortdurend rondjes om mensen bij nesten vandaan te halen, waar mogelijk ondersteund door medewerkers van Staatsbosbeheer. Ook zijn op strategische punten dertig extra bordjes geplaatst om recreanten te wijzen op de kwetsbaarheid van het gebied.

Het vaststellen van de effecten van recreatie is vaak moeilijk. Feit is dat er in 2020 veel verplaatsingen waren van broedparen binnen het gebied, en dat drie nesten werden verlaten tijdens de nestbouw, drie tijdens de eileg en één tijdens de broedfase. Dit is fors hoger dan in voorgaande jaren (met uitzondering van de duidelijke effecten van de wandelvierdaagse in 2019). Zonder het intensieve toezicht was het aantal nestverliezen vermoedelijk veel hoger geweest. De tijd die hierin gestoken moest worden, ging ten koste van andere beschermingstaken. Het is dit jaar dan ook vaker dan gebruikelijk voorgekomen dat een vos de kans had om een nest leeg te halen voordat het beschermd kon worden met gaas.

Om de tapuit en andere kwetsbare broedvogels op het Aekingerzand beter te beschermen, zijn goede zonering en voorlichting nodig. Momenteel wordt door Staatsbosbeheer bekeken hoe de zonering en bebording van het gebied verbeterd kunnen worden. Vanuit dit project zullen daarnaast enkele informatiepanelen over grondbroedende vogels worden geplaatst. De teksten hiervoor liggen gereed en kunstenaar Elwin van der Kolk werkt aan een schilderij dat op de panelen wordt afgebeeld. De informatiepanelen zullen voor het volgende broedseizoen worden geplaatst.

Om meer te kunnen doen aan toezicht en voorlichting was het plan om enkele vrijwillige boswachters op te leiden. In verband met covid-19 kon dat dit jaar helaas niet doorgaan.

Op deze en de volgende pagina enkele voorbeelden van recreatie buiten de gemarkeerde routes: vliegen met een drone, vogels kijken, wandelen, uitrusten en sporten. Op alle foto's liggen tapuitennesten op 5 tot 30 meter afstand van de personen. © Stef Waasdorp

Omgevallen boom met tapuitennest, die door recreanten als zitplek werd gebruikt.

Op de foto rechts één van de geïmproviseerde borden om een onofficieel looppad af te sluiten.

Planning en budget

Op enkele kleine verschuivingen na ligt de uitvoering van het projectplan op schema, zowel wat de planning als de kosten betreft.

- De beheeradviezen worden in januari 2021 verstuurd in plaats van in 2020.
- De dag die besteed zou worden aan het opleiden van vrijwillige boswachters kon helaas niet doorgaan vanwege covid-19.
- Onderzoeker Stef Waasdorp heeft extra uren moeten besteden aan toezicht op recreanten.

De financiële afwijkingen betreffen minder dan 2% van de jaarbegroting. Naar verwachting zullen we het totale project uiteindelijk binnen begroting realiseren.

Vervolg

Dit vijfjarige project loopt nog tot en met 2024. We kijken ernaar uit om de inspanningen voor de tapuit volgend jaar voort te zetten en zullen u graag op de hoogte houden van de ontwikkelingen.

Namens de tapuit: bedankt voor uw steun!

Tapuitvrouwtje